

ANALYSE INTERNE ENQUÊTE FRIES GEMEENTE LEEUWARDEN

Inleiding

In juni 2018 heeft het college van de gemeente Leeuwarden Fries taalbeleid vastgesteld. Bij de behandeling in de gemeenteraad heeft de raad gevraagd om nader advies en meer onderzoek. Er is een adviesgroep ingesteld en er zijn enquêtes uitgezet onder de medewerkers en inwoners van de gemeente. Dit is een analyse van de resultaten van de enquête die in de organisatie verspreid is.

Populatie en respons

De enquête is verstuurd naar 1.320 (n = 100%) mensen die werken bij de gemeente Leeuwarden.

743 van hen hebben de enquête ingevuld. Dat is 56,3%. Daarmee is het onderzoek representatief. Dat betekent dat we op grond van deze uitkomsten uitspraken kunnen doen over de hele organisatie.

Respondenten hadden de keus om de enquête in het Nederlands of in het Fries in te vullen. 556 mensen (74,7%) hebben de enquête in het Nederlands (= groep NL) ingevuld. 187 mensen (25,3%) hebben de enquête in het Fries ingevuld (= groep Frysk). Er is geen bewerking van de resultaten van de respondenten als één groep. In de analyse gaat het daarom over twee groepen.

Beeld

Meer dan de helft van medewerkers vindt het onderwerp Fries om welke reden dan ook de moeite waard om er een vragenlijst over in te vullen. Dat is positief. Dat 25% ervoor kiest om die vragenlijst in het Fries in te vullen is interessant.

Taalachtergrond

Om te weten wat de beginsituatie van de respondenten is, is gevraagd in welke taal mensen opgevoed zijn. Bij de groep NL is het percentage 'opgevoed in het Nederlands' 78,5%. Het percentage 'opgevoed in het Fries' is 27,6% en 'opgevoed in het Liwwadders' 10,5%. Een percentage van 11,2% is opgevoed in een andere taal.

Bij de groep Frysk liggen de percentages precies andersom. 80,7% is opgevoed in het Fries en 22,5% in het Nederlands. 2,1% is opgevoed in het Liwwadders en 4,8% in een andere taal.

Beeld

De taalachtergrond van respondenten is divers. Natuurlijk niet raar in een gemeente als Leeuwarden met een eigen stadsdialect, in een provincie met een eigen taal en met een multiculturele bevolking.

Taalbeheersing in de organisatie

In de enquête is expliciet gevraagd naar de taalbeheersing van het Fries. In de tabel hieronder zijn de resultaten opgesplitst naar groep NL en groep Frysk:

	groep NL	groep Frysk
Fries verstaan	88,5% (uitstekend, goed, redelijk) 8,8% (een beetje) 2,7% (niet)	100%
Fries spreken	42% (uitstekend, goed, redelijk) 19,7% (een beetje) 38,3% (niet)	90,8% (poerbêst, goed, wol aardich) 9,2% (in bytsje, net)
Fries lezen	55,2% (uitstekend, goed, redelijk) 22,2% (een beetje) 22,6% (niet)	98,3% (poerbêst, goed, wol aardich) 1,7% (in bytsje)
Fries schrijven	70,8% (niet) 17% (een beetje) 8,7% (redelijk) 3,5% (goed, uitstekend)	75,3% (poerbêst, goed wol aardich) 15,6% (in bytsje) 9,1% (net)

Beeld

Als we het toespitsen op de groep NL is het beeld dat het grootste deel van de respondenten Fries verstaat (88,5% 'uitstekend', 'goed' en 'redelijk'). Bijna de helft kan Fries spreken en meer dan de helft kan het Fries lezen. 19 fan de 556 respondenten kunnen het Fries ook schrijven. De percentages bij de groep Frysk liggen logischerwijze hoger, waarbij het percentage dat aangeeft Fries te kunnen schrijven in positieve zin opvalt (75,3% 'poerbêst', 'goed' en 'wol aardich'). Dit geeft een beeld dat de respondenten en daarmee de organisatie erg talig is.

Het is dan interessant om te weten of Fries ook aanwezig is op de werkvloer, in welke mate en of mensen ermee in aanraking komen.

Fries in het dagelijks werk

Bijna alle respondenten (98,5% groep NL en 98,9% groep Frysk) horen Fries op het werk. Meer dan de helft (61,7% groep NL en 53,8% groep Frysk) komt het Fries niet schriftelijk tegen in de zin van dat ze het lezen. 36,3 (groep NL) en 41,9% (groep Frysk) leest soms Fries op het werk. Bij het spreken van Fries op het werk zijn de verschillen tussen beide groepen respondenten groter. Van de groep NL spreekt 64,8% geen Fries op het werk. 11,2% doet dat meestal wel en 21,3% soms. Van de groep Frysk spreekt bijna iedereen Fries op het werk (92,5%). De groep NL schrijft geen Fries op het werk (96,8%). Een derde van de groep Frysk doet dat zo nu en dan (33,3%).

Beeld

Het beeld is dat het Fries in de gesproken vorm zeker aanwezig is in de organisatie. Ook niet geïsoleerd, bijna iedereen komt ermee in aanraking. Dat geeft een beeld van een organisatie waar in ieder geval twee talen actief worden gebruikt. In de schriftelijke vorm is dat veel minder het geval.

Taalhouding

De vraag over taalhouding gaat over welke taal respondenten gebruiken in één op één gesprekken.

De meeste respondenten beginnen een gesprek niet in het Fries, laat staan dat ze Fries blijven spreken (groep NL 53,6%, groep Frysk 47%).

Ongeveer een kwart van de groep NL (27,5%) vraagt eerst of de ander Fries verstaat. Wanneer dat het geval is, gaat hij/zij door in het Fries, anders spreekt hij/zij Nederlands. 40% stelt de vraag niet. Van de groep Frysk stelt 29,2% de vraag wel en 28,1% niet.

Van beide groepen schakelt meer dan de helft over op het Nederlands wanneer de gesprekspartner Nederlands spreekt.

Van de groep NL begint 54,3% in het Nederlands, maar schakelt over naar het Fries wanneer de ander dat liever spreekt. 13% doet dat meestal. Van de groep Frysk doet 57,8% dat en 14,1% meestal.

Van de groep Frysk vindt 84,9% het leuk (en 9,7% meestal) wanneer de ander Fries tegen hem/haar spreekt. 69,2% stimuleert ook dat de Friestalige collega Fries blijft spreken tegen hem of haar.

Dat percentage ligt bij de groep NL meer dan de helft lager. 33,8% vindt het leuk wanneer de ander Fries tegen hem of haar spreekt (14,2% vindt dat meestal leuk) en 21,4% vindt dat niet leuk. Bijna de helft (49,3%) stimuleert de Friestalige collega niet om Fries door te blijven spreken. 21% doet dat wel.

Hoe vrij voelen mensen zich om de taal te gebruiken die ze willen (Fries of Nederlands)? Van de groep NL voelt 62,9% ('ja' en 'meestal') zich daar vrij in. 24,4% vindt de vraag niet van toepassing. Bij de groep Frysk is het percentage dat zich vrij voelt 70,8% ('ja' en 'meestentiids'). 9,2% voelt zich niet vrij de taal te gebruiken die hij/zij wil spreken.

Binnen de teams zijn nauwelijks afspraken over het gebruik van het Fries. Het percentage 'niet' is bij de groep NL 94,5% en bij de groep Frysk 95,7%.

Beeld

Het is niet eenvoudig om een helder beeld te schetsen uit deze antwoorden. Een van de redenen is dat niet duidelijk is vanuit welke begintaal de respondent antwoordt.

De algemene lijn (en die is bepaald niet nieuw) is dat respondenten de taal van de ander volgen en overschakelen. Opvallend is dat de groep Frysk het veel leuker vindt dan de groep NL dat mensen Fries tegen hen spreken. Ze stimuleren zelf ook om dat te doen.

Positief is dat zoveel respondenten zich vrij voelen om Fries of Nederlands te gebruiken. Het zou interessant zijn om te weten waarom 9,2% van de groep Fries zich daar niet vrij in voelt.

Wens om te leren

Gemiddeld 22% van de groep NL wil het Fries beter leren beheersen. Het gaat om verstaan (18,8%), spreken (23%), lezen (24,1%) en schrijven (23,1%). Bij de groep Fries is vooral de wens om Fries te leren schrijven opvallend. 53,2% zou dat graag willen.

De wens om te leren staat niet direct in verband met wat mensen vinden over het beheersen van het Fries in relatie tot het beter kunnen doen van hun werk. 63,7% van de groep NL vindt dat niet nodig. Bij de groep Frysk is dat 41,4%. 11,4% van de groep NL denkt dat het voor het werk nodig is om Fries te kunnen verstaan en spreken, bij de groep Frysk is dat 14,5%. Een opvallend verschil tussen beide groepen is dat 12,4% van de groep Frysk vindt dat naast verstaan en spreken ook het lezen en schrijven van Friese appjes en mailberichten handig kan zijn. Bij de groep NL is dat percentage 2,7%.

Naast de vraag wat mensen zouden willen leren, is in de enquête ook gevraagd naar wat mensen kunnen/willen bieden als het om taal gaat. De groep NL heeft 77 keer aangegeven dat ze iets willen betekenen, bij de groep Frysk is dat zelfs 161 keer (één persoon kan verschillende dingen aangeven). Het gaat dan vooral om bij de frontoffice mensen in het Fries te woord staan. Bij de groep Frysk scoren 'taalstiper wêze op myn ôfdieling' en 'helpe by it skriuwen fan Fryske teksten' en 'mei oaren in taaltiim foarmje' ook hoog.

Beeld

De wens om te leren is in de organisatie groot. Bijna 250 mensen hebben aangegeven dat ze een cursus willen volgen of hulp willen hebben bij het schrijven / redigeren van teksten. Erg positief is ook dat bijna 200 mensen iets willen betekenen en hun kennis willen inzetten wanneer het om het Fries gaat.

De gemeente en taal

Moet de gemeente laten zien in de organisatie en in beleid dat Leeuwarden een Friestalige gemeente is? 13,2% (= 73 personen) van de groep NL vindt van wel, 56,2% vindt van niet. Daartegenover vindt meer dan de helft (60% = 112 personen) van de groep Frysk van wel en 11,4% van niet. Dat betekent dat een kwart van alle respondenten vindt dat de gemeente iets van de taal mag laten zien. Ongeveer 30% van beide groepen vindt dat dat op bepaalde terreinen goed zou zijn.

Van de groep NL hebben 234 respondenten antwoord gegeven op de vraag op welke terreinen de gemeente het Fries meer kan laten zien, van de groep Frysk zijn dat 184.

terrein	groep NL	groep Frysk
Publieke dienstverlening	47,4%	48,9%
Schriftelijke communicatie en sociale media	23,9%	33,7%
Zichtbaarheid Fries in gemeentehuis	50,9%	52,7%
Zichtbaarheid in openbare ruimte	35%	44,6%
Culturele activiteiten	49,6%	44%
Identiteit van de dorpen	57,7%	58,7%
Alle terreinen	23,1%	45,1%

Identiteit fan de dorpen, zichtbaarheid van het Fries in het gemeentehuis, publieke dienstverlening en culturele activiteiten zijn de terreinen die het hoogst scoren wanneer het gaat om actie door de gemeente op het terrein van het Fries.

Beeld

De respondenten uit de groep Frysk vinden het duidelijk veel belangrijker dat de gemeente laat zien dat Leeuwarden ook een Friestalige gemeente is.

Opvallend is dat wanneer respondenten uit beide groepen zich concentreren op de verschillende terreinen de meningen niet erg verschillen. Alleen bij 'schriftelijke communicatie' en bij 'alle terreinen' scoort de groep Frysk duidelijk hoger.

Patronen op basis van suggesties en tips

In de enquête is mensen gevraagd om suggesties te geven over het bevorderen van Fries spreken en schrijven binnen teams. Daar zijn veel opmerkingen over gekomen. De patronen zijn duidelijk: 'Fries bevorderen, gewoon *doen*' en 'Fries bevorderen, niet aan beginnen'. In het patroon van 'gewoon *doen*' is een onderscheid in meer beleidsmatige en praktische suggesties. Bovendien bewegen suggesties zich op een lijn van uitersten tussen 'bespreekbaar maken' en 'alles in het Fries'. In onderstaande tabel staan de patronen weergegeven met de onderliggende opmerkingen:

Patronen in suggesties voor het bevorderen van Fries spreken en schrijven binnen teams	
JA – gewoon <i>doen</i>	NEE – niet aan beginnen
Beleidsmatig	Er wordt al best veel Fries gesproken
Koester het, maar ga niets opleggen of verplichten	Nederlands is voertaal en leidend
Zie meertaligheid als een plus voor Leeuwarden en neem het op in de organisatiewaarden	Er is geen noodzaak, het is niet relevant en overbodig

Iedereen die bij de gemeente Leeuwarden werkt zou het Fries moeten kunnen verstaan	Maak er geen doel van, we hebben belangrijker dingen te doen
Doch der wat mei yn it personielsbelied (Frysktalige kollega's oannimme)	Bevorder juist het Nederlands spreken
Praktisch	
Meitsje it besprekber	
Blijf jezelf, samen komen we eruit, niet forceren	
Ynformeel hâlde	
Praat it mei kollega's	
Meitsje it mear sichtber	
Jou mear bekendheid oan Frysk/taal	
Fryske staveringshifker beskikber stelle	
Kursussen oanbiede	
It 'beter spellen-spel' meielkoar dwaan	
Promoasje materiaal	
Fryske boeken op alle etaazjes	
Fryske dei/mominten ynplenne	
In priis beskikber stelle foar deselde dy't it beste/meast kreatyf mei Frysk/taal omgiet	
Mear Frysk op LeeuwNet	
Frysk brûke yn de app en mail	
Alle utingen yn it Frysk	
Teamoerlis yn it Frysk	

In de enquête is verder gevraagd naar tips of opmerkingen in het algemeen over het Fries. Ook hier zijn twee duidelijke patronen te onderscheiden: 'er mag best meer gebeuren wanneer het om het Fries gaat' en 'er hoeft niets te gebeuren wanneer het om het Fries gaat'. Bij het patroon 'er mag best meer gebeuren' is een onderscheid te maken in wensen, kansen, hoe dan en praktisch.

Patronen in tips/opmerkingen of andere zaken over het Fries	
Er mag best meer gebeuren bij de gemeente wanneer het om Fries gaat	Er hoeft bij de gemeente niets te gebeuren wanneer het om Fries gaat
Wensen	Laten zoals het is
In situaasje dat it normaal is om Frysk te brûken	Zorg voor goede scholing van het Nederlands
Praat mar Frysk	Nederlands is hoofdtaal, Fries second best
Fanút it Frysk hannelje	Niet teveel heisa
Kansen	It mut gien moeten wurde
Kans om je als Leeuwarden te onderscheiden op meertaligheid	Hou het NL
Spreken van de eigen taal brengt je als ambtenaar dichterbij de mensen	Niemand buitensluiten als inclusieve gemeente (en dat doe je met Fries)

Gemeente mag laten zien dat we hoofdstad van Fryslân zijn	Een burger moet antwoord krijgen, in welke taal maakt niet uit
Laat het voordeel van de meertaligheid zien als gemeente	We kunnen beter Engels en Frans leren
Hoe dan?	Liwwarders!
Ieder zijn eigen keuze	Niet teveel sturen, laat het los, taal kent een eigen dynamiek
Zichtbaar maken, niet doordrammen, niet overdrijven	Juist fijn dat het Fries niet zo'n ding is binnen de organisatie
Gebruik van het Fries is geen doel op zich	
Fries geen hoofdmoot	
Fries functioneel gebruiken	
Maak duidelijke keuzes en communiceer die	
Fries meer delen	
Stimuleren	
Fries mag prominenter gebruikt	
Wees trots	
Boartlik á la Lân fan Taal	
Stipe nedich fan bestjoer en amtlike lieding	
Fries terugspreken als iemand Fries spreekt	
Maatwurk	
Frysk as folweardige taal brûke (nei weryndieling hielendal)	
Dûbeldtalich yn korrespondinsje	
Praktisch	
Fier de staveringsshifker yn	
Amtner Frysk	
Friese cursussen	

Conclusie

Gezien de respons op de enquête is Fries en taal in het algemeen een onderwerp waar medewerkers van de gemeente iets over willen zeggen en een mening over hebben.

Dat is niet vreemd als je kijkt naar de taalachtergrond van medewerkers (taal waar medewerkers in opgevoed zijn). Die is zo divers dat medewerkers per definitie al twee- of meertalig zijn.

In de taalbeheersing is dat terug te zien. 2,7% van de respondenten in de groep NL (dat zijn 20 personen) verstaat geen Fries. Alle andere respondenten verstaan het Fries (88,5% van de groep NL uitstekend tot redelijk en 8,8% een beetje).

Wanneer je kijkt naar Fries spreken is er een mooie basis. 42% van de groep NL spreekt Fries, 19,7% een beetje, bij de groep Fries is dat 90,8%.

Meer dan de helft van de groep NL kan Fries lezen. Wat het schrijven betreft valt de groep Frysk op met 75,3% die het Fries goed schrijft.

De conclusie kan hier alleen maar zijn dat medewerkers van de gemeente erg talig zijn. Dat biedt veel mogelijkheden voor wanneer je als gemeente meer met taal wilt doen.

In het gebruik van taal komt die taligheid naar voren. Medewerkers lijken veel te schakelen en volgen de taal van de gesprekspartner. Zowel naar het Nederlands als naar het Fries. Het Nederlands lijkt wel vaak de begintaal te zijn.

Overschakelen naar de taal van de ander is vanuit het Fries bekeken vaak negatief. Waarom geen Fries blijven spreken wanneer de ander je verstaat? Dat is interessant om met mensen te bespreken. Van de andere kant kun je schakelen in taal ook als flexibel en juist als een kracht van medewerkers zien.

Erg opvallend en positief is het aantal mensen dat Fries wil leren, of het nu verstaan, spreken, lezen of schrijven is. Die wens om te leren opgeteld bij de taligheid die er al is maakt de basis om meer te doen met taal sterker.

Dat veel medewerkers daar iets voor elkaar in willen betekenen kan alleen maar helpen.

Wanneer je de suggesties en tips bekijkt (het valt weer op dat veel mensen de moeite hebben genomen om iets te zeggen) zijn alle meningen over het Fries vertegenwoordigd. Van positief tot negatief en alles er tussenin. Over de hele linie echter vinden respondenten dat Fries geen verplichting moet worden binnen de gemeentelijke organisatie.

Taal en dus ook Fries leeft bij de medewerkers van de gemeente Leeuwarden. Het is een dynamisch en ook vooral informeel gegeven. Medewerkers gebruiken taal flexibel, wisselen. Voor wie de vraag van belang is, voelen de meeste respondenten zich vrij om de taal te gebruiken die ze willen. In de praktijk zijn er binnen afdelingen/teams nauwelijks afspraken over het gebruik van Fries.

Aanbevelingen

De resultaten van deze interne enquête Fries geven alle aanleiding om Fries, en het liefst breder: taal, in de gemeentelijke organisatie als onderwerp serieus te nemen. Niet alleen omdat er wettelijke en andere verplichtingen zijn, maar omdat het een meerwaarde heeft en kansen biedt. Een aantal praktische aanbevelingen:

1. Heb het niet alleen over Fries, maar over taal (en natuurlijk hoort daar dan ook het Liwwadders bij). Dan voelt iedereen zich aangesproken en kun je van een discussie een dialoog maken, zonder het Fries daarmee te kort te doen.
2. Til het onderwerp taal op en haal het uit de individuele en informele sfeer. Dat kan door het als organisatiewaarde op te nemen in de organisatievisie/strategie.
3. Verbind taal aan de kwaliteit van werk: hoe kun je taal gebruiken om aan te sluiten bij inwoners/klanten zodat je uiteindelijk een beter resultaat krijgt?

4. Er zijn naar aanleiding van de antwoorden op deze enquête genoeg vragen. Heb het daarom binnen de organisatie (bijvoorbeeld per team, maar ook in college en raad) over taal. Ga de dialoog aan. Wat is jouw taal? Wat betekent taal voor jou en de ander, wat doet taal en wat doe jij ermee? Taal heeft te maken met gevoel en emotie. Het er op een goede manier over hebben opent de ogen en zorgt voor begrip over en weer.
5. Maak taal zichtbaar in de organisatie/gemeentehuis voor medewerkers en klanten en betrek medewerkers bij hoe dat het beste kan.
6. Leg geen maatregelen op om het Fries te bevorderen. Dat werkt averechts. Wanneer mensen zich bewust worden van de meerwaarde van taal en dus ook Fries, bedenken ze zelf wat ze willen en wat wel en niet werkt.
7. Geef de mensen die aangegeven hebben dat ze dat graag willen de gelegenheid om in werktijd een cursus Fries te volgen.
8. Stel de 'staveringshifker' beschikbaar voor alle programma's.
9. Er zijn veel mensen die willen helpen en hun kennis op het gebied van het Fries willen delen. Nodig ze uit, bespreek wat ze kunnen betekenen en hoe, maak gebruik van de energie die er is.